

PAWEŁ PASTERNAK

Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina w Warszawie

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1024-2110> * pawel.pasternak@chopin.edu.pl

Zgłoszono: 23.09.2021; recenzowano: 05.01.2022; zaakceptowano do publikacji: 01.03.2022.

DZIAŁALNOŚĆ ORGANMISTRZOWSKA WŁODZIMIERZA TRUSZCZYŃSKIEGO W DIECEZJI PŁOCKIEJ

THE ACTIVITY OF ORGAN BUILDER WŁODZIMIERZ TRUSZCZYŃSKI IN THE PŁOCK DIOCESE

Abstract

The article describes eight organs built by Włodzimierz Truszczyński in the Płock Diocese between 1978 and 2001. Although Truszczyński built relatively few instruments in this diocese, they are nevertheless a significant position in its organ collection. In addition, the article discusses alterations carried out by Włodzimierz Truszczyński of two instruments made by other builders as well as two unrealized designs of his authorship in the Płock diocese.

Keywords: organ, organ building, organ builder, Włodzimierz Truszczyński, Płock diocese

Abstrakt

Artykuł opisuje ośmioro organów zbudowanych przez Włodzimierza Truszczyńskiego w diecezji płockiej w latach 1978-2001. Mimo że Truszczyński wznosił w tej diecezji stosunkowo niewiele instrumentów, stanowią one ważne punkty w jej krajobrazie organowym. Oprócz tego omówiono przebudowy dwóch instrumentów innych budowniczych wykonane przez Włodzimierza Truszczyńskiego oraz niezrealizowane projekty dwóch instrumentów jego autorstwa w diecezji płockiej.

Słowa kluczowe: organy, budownictwo organowe, organmistrz, Włodzimierz Truszczyński, diecezja płocka

WSTĘP

W jednym z poprzednich numerów „Seminare” Klaudiusz Bieńko opublikował krótki artykuł na temat działalności organmistrzowskiej Włodzimierza Truszczyńskiego (Bieńko 2013, 367-385). Tenże sam jest autorem pierwszej pracy poświęconej w całości temu organmistrzowi i obejmującej zbudowane przez niego

instrumenty na terenie archidiecezji warszawskiej (Bieńko 2012). Niniejszy artykuł, będący w pewnym sensie kontynuacją tamtych badań, prezentuje instrumentarium wzniesione przez Włodzimierza Truszczyńskiego w innej diecezji należącej do tej samej metropolii – diecezji płockiej. Dotychczas powstała dwutomowa monografia organów w tej diecezji, obejmująca okres od średniowiecza do 1925 roku (Łyjak 2005; Łyjak 2008). Późniejsze dzieje instrumentarium organowego diecezji płockiej były tematem kilku prac przyczynkarskich (m.in. Pyrzyński 2017; Zarzycki 2017). Nadal jednak wiele instrumentów powstałych po 1925 roku nie było przedmiotem badań naukowych, w tym dzieła Włodzimierza Truszczyńskiego. Analiza archiwum firmy pozwoliła na odkrycie dotąd nieznanych materiałów rzucających światło na jej działalność. Wraz z wizją lokalną instrumentów zmierza ona do całościowego opracowania budownictwa organowego rodziny Truszczyńskich, co – można mieć nadzieję – zostanie ukończone w setną rocznicę urodzin Włodzimierza Truszczyńskiego, w 2025 roku. Obecny artykuł jest efektem kolejnego etapu badań nad dziejami firmy. Autor osobiście przeprowadził w latach 2015–2021 badania terenowe wszystkich wymienionych w artykule instrumentów. Z wyjątkiem organów w Płońsku nie były one dotąd notowane w literaturze organologicznej.

Jakkolwiek Włodzimierz Truszczyński rozpoczął działalność na terenie diecezji płockiej dość późno, bo w 1978 roku¹, wznosił tutaj osiem instrumentów, z których kilka wymieniał wśród swoich bardziej znaczących dzieł (np. w Płońsku czy Gostyninie). Ponadto przebudował jedne organy i wykonał jeden niezrealizowany projekt budowy instrumentu. Dodać też należy, że historia rodziny Truszczyńskich ściśle wiąże się z diecezją płocką, bowiem ojciec Włodzimierza, Stefan Truszczyński, również organmistrz, urodził się na jej terenie – w miejscowości Grąbiec, należącej do parafii Jeżewo w powiecie sierpeckim (Król 1989, 5). On jednak nieszczególnie zasłużył się dla budownictwa organowego na tym obszarze: zbudował tylko jedne organy, w miejscowości Janowo².

1. INSTRUMENTY WYBUDOWANE PRZEZ WŁODZIMIERZA TRUSZCZYŃSKIEGO W DIECEZJI PŁOCKIEJ

Jak już wspomniano, Włodzimierz Truszczyński zbudował w diecezji płockiej osiem instrumentów. Znajdują się one w następujących miejscowościach: Szwelice (1978), Rypin (1979), Zakroczym (ok. 1981), Sierpc (ok. 1987), Zielona Mławska (1988), Gostynin (1989), Płońsk (1990), Ciechanów (2001). Dwa z nich (Szwelice i Zielona Mławska) mają trakturę pneumatyczną, kolejne dwa (Rypin i Zakroczym) – elektropneumatyczną. Pozostałe mają trakturę mechaniczną, w przypadku Gostynina połączoną z elektrycznym uruchamianiem rejestrów. Przebudowane przez Truszczyńskiego organy znajdują się w kościele farnym w Przasnyszu, a nie-

¹ Własny warsztat Truszczyński zarejestrował w roku 1965 (Bieńko 2013, 373).

² Organ te zostały zbudowane w 1947 roku. Mają 14 głosów, dwa manualy i pedał, trakturę pneumatyczną i wiatrownice stożkowe (Pisarski 2017).

zrealizowane projekty budowy organów powstały dla parafii Biezuń i Ostrowite Rypińskie.

1.1. Szwelice

Jedyna wiadomość o tych organach zachowana w archiwum zakładowym pochodzi z 10 lipca 1978 roku. Firma wystawiła wtedy parafii rachunek na kwotę 125 000 zł za „wykonanie robót organowych” (AWT Rachunki 1978). Należy zatem przyjąć, że organy zostały ukończone w tym właśnie roku. Według odręcznej notatki zachowanej w archiwum kurii diecezjalnej płockiej instrument zbudowano w latach 1976-1978 (Archiwum kurii diecezjalnej płockiej, Szwelice). Dyspozycja jest typowa dla organów budowanych przez Włodzimierza Truszczyńskiego, jedynie włączniki rejestrów i wolnych kombinacji wydają się pochodzić z innej firmy, przypuszczalnie Jana Zycha. Prospekt, wiatrownice i piszczałki znajdują się ok. 2 m ponad podłogą chóru. Za prospektem z lewej strony znajduje się sekcja manuału II, w środku sekcja pedału, a z prawej sekcja manuału I. System powietrzny stanowią dwa miechy pływakowe zasilane dmuchawą elektryczną: jeden z dodatkową dźwignią do kalikowania nożnego dla manuału I i pedału, drugi dla sekcji manuału II. Stół gry jest wolnostojący; grający siedzi prawym bokiem do prezbiterium.

Organ mają 16 głosów, dwa manuały i pedał, trakturę pneumatyczną i wiatrownice stożkowe. Dyspozycja jest następująca:

Manuał I (C–a³)	Manuał II (C–a³)	Pedał (C–f¹)
Pryncypał 8'	Kwintadena 8'	Subbas 16'
Holfllet 8'	Bourdon 8'	Oktawbas 8'
Oktawa 4'	Salicet 8'	Fletbas 8'
Bachflet 4'	Rurflet 4'	Chorałbas 4'
Mixtura 4-ch	Oktawa 2'	
	Kwinta 1½'	
	Acuta 4-ch	

Połączenia: II–I; super II–I; sub. II–I; super II; I–P; II–P. Urządzenia dodatkowe: automat pedałow; dwie wolne kombinacje; tremolo manuału II. Rejestry zbiorowe: Piano; Forte; Tutti.

Il. 1. Szwelice – prospekt³.

Il. 2. Szwelice – stół gry.

³ O ile nie podano inaczej, wszystkie fotografie wykonał autor.

1.2. Rypin, kościół Świętej Trójcy

Na początku 1978 r. trwały rozmowy dotyczące ostatecznego wyglądu organów. Z zachowanych dokumentów wynika, że rozważane były dwa warianty prospektu, a „w wypadku realizacji wariantu A należy dać niewielki dekoracyjny detal centralny pod rozetą złożony z paru małych piszczałek, celem poprawienia kompozycji całości organów” (AKDP, akta parafii Rypin). Nie wiadomo, czy to ten wariant został ostatecznie zrealizowany, jednak zalecenie to wypełniono dopiero w 2015 roku.

Poświęcenie instrumentu odbyło się 9 grudnia 1979 roku (Szymanowicz 2012, 395), zaś ostatni remont przeprowadził Józef Mossakowski z Grudziądza w 2015 roku (informacja Krystiana Radke). Przebudowano wówczas środkową, niemą część prospektu pomiędzy szafami organowymi. Stół gry jest wolnostojący; grający siedzi przodem do prezbiterium.

Organy mają 22 głosy, dwa manualy i pedały, trakturę elektropneumatyczną i wiatrownice stożkowe. Stół gry jest wolnostojący. Dyspozycja jest następująca:

Manual I (C–a³)

Kwintadena 16'
Pryncypał 8'
Holflet 8'
Oktawa 4'
Bachflet 4'
Super oktawa 2'
Mixture 5 ch.

Manual II (C–a³)

Bourdon 8'
Salicet 8'
Pryncypał 4'
Rurflet 4'
Sesqui altera 2 ch.
Flet leśny 2'
Kwinta 1½'
Oktawina 1'
Acuta 4 ch.

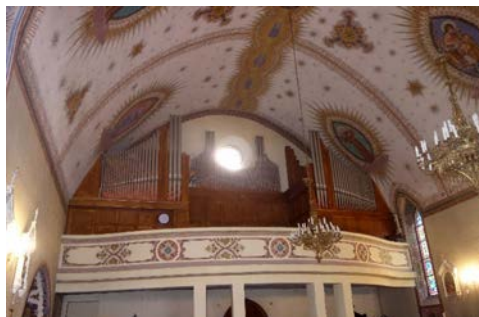
Pedał (C–f¹)

Pryncypał bas 16'
Subbas 16'
Oktawbas 8'
Fletbas 8'
Chorałbas 4'
Kornet bas 4 ch.

Połączenia: II-I; I-P; II-P. Urządzenia dodatkowe: automat pedałow; dwie wolne kombinacje; crescendo; tremolo manualu II. Rejestry zbiorowe: Forte; Tutti.

l. 3. Rypin – prospekt przed 2015 r. (fot. Marek Bączek).

Il. 4. Rypin – prospekt.

Il. 5. Rypin – stół gry.

1.3. Zakroczym, kościół kapucynów

Na prostowniku w szafie organowej zapisana jest data 1981, zatem organy zostały zbudowane w tym właśnie roku lub niedługo później. Ze względu na szczupłe rozmiary chóru muzycznego całą jego przestrzeń wypełnia szafa organowa, a stół gry nie znajduje się na nim, lecz w prezbiterium. Organy mają 19 głosów, dwa manualy i pedał, trakturę elektropneumatyczną i wiatrownice stożkowe. Dyspozycja jest następująca:

Manual I (C-a³)

Pryncypał 8'
Rurplet 8'
Oktawa 4'
Flet kryty 4'
Sesqui altera 2x
Gemshorn 2'
Mixture 4x
Dulcjan 16'

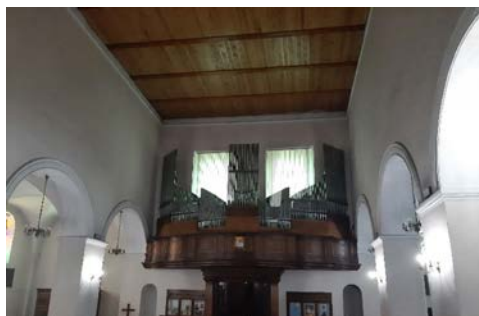
Manual II (C-a³)

Bourdon 8'
Kwinta dena 8'
Róg nocny 4'
Pryncypał 2'
Kwinta 1 1/3'
Oktawa 1'
Cymbel 3x

Pedał (C-f¹)

Subbas 16'
Oktawbas 8'
Fletbas 8'
Clairon 4'

Połączenia: II-I; II 4'-I; II 16'-I; I-P; II-P. Urządzenia dodatkowe: automat pedałowy; dwie wolne kombinacje; tremolo manualu II. Rejestr zbiorowy: Tutti.

Il. 6. Zakroczym – prospekt.

Il. 7. Zakroczym – stół gry.

1.4. Sierpc, kościół pallotyńów

Jest to pierwszy instrument o trakturze mechanicznej zbudowany przez Włodzimierza Truszczyńskiego w diecezji płockiej. Pod koniec 1984 r. referat organistowski płockiej kurii diecezjalnej zatwierdził projekt dyspozycji organów (Sadowski 2020, 262), zaś budowę ukończono trzy lata później (AKDP, akta parafii św. Benedykta w Sierpcu). Skromne informacje pochodzą z zestawień płatności zachowanych w archiwum firmy. Parafia w Sierpcu pojawia się na liście płatności za kwiecień, maj i czerwiec 1987 roku, natomiast w późniejszych jej brak (AWT Obrót). Wynika stąd, że instrument został całkowicie spłacony w czerwcu 1987 roku. Z tego samego dokumentu wynika, że organy zbudowano z wykorzystaniem podzespołów firm Laukhuff i Heuss. W 2007 r. remont przeprowadził Mirosław Jakubowski z Włocławka, były pracownik firmy Włodzimierza Truszczyńskiego (informacja Mirosława Jakubowskiego).

Prospekt organów jest dwuczłonowy. Stół gry wbudowany jest w lewy bok prawej szafy organowej.

Organy mają 18 głosów, dwa manualy i pedał, trakturę mechaniczną i wiatrownice klapowo-zasurowe. Dyspozycja jest następująca:

Manual I (C–g³)

Bourdon 16'
Pryncypał 8'
Rurplet 8'
Oktawa 4'
Flet kryty 4'
Sesquialtera 2x
Gemshorn 2'
Mixture 4x

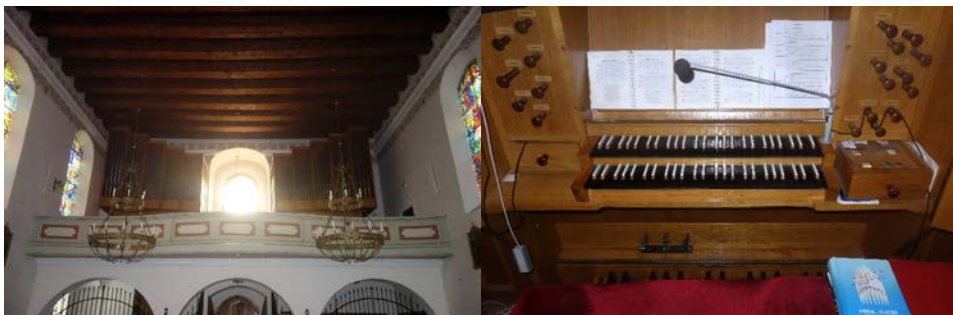
Manual II (C–g³)

Bourdon 8'
Salicet 8'
Bloklet 4'
Pryncypał 2'
Kwinta 1½'
Cymbel 3x

Pedał (C–f¹)

Subbas 16'
Oktawbas 8'
Fletbas 8'
Chorałbas 4'

Połączenia: II–I; I–P; II–P. Urządzenie dodatkowe: tremolo manualu II.

Il. 8. Sierpc – prospekt.

Il. 9. Sierpc – stół gry.

1.5. Zielona Mławska

Chociaż Włodzimierz Truszczyński jako jeden z pierwszych polskich organmistrzów zaczął wykonywać organy z trakturą mechaniczną, do końca lat 80. nie zaniechał budowy instrumentów o innych trakturach: pneumatycznej i elektro-pneumatycznej. Nadal oferował je biedniejszym parafiom, gdyż nie wymagały one sprowadzania wielu części z zagranicy. Takie właśnie organy powstały w Zielonej Mławskiej. 25 lutego 1985 r. ułożona została dyspozycja instrumentu (AWT Zielona Mławska, 25 lutego 1985), zrealizowana później z niewielką zmianą (zamiast Gemshornu 2' w manuale I wstawiono Blokflet). 15 maja 1986 r. Truszczyński wysłał do proboszcza list następującej treści (AWT Zielona Mławska 1986): „Posyłam dwóch pracowników do zamontowania piszczałek frontowych. Następna partia części organowych będzie przysyłana na przełomie lipca – sierpnia br. i może od razu (sic!) zamontujemy w organach. Pozostanie tylko kontuar a na jego wykonanie trzeba trochę poczekać”.

Do instrumentu sprowadzono z niemieckiej firmy Laukhuff dmuchawę elektryczną wraz z włącznikiem sieciowym, skrzynką regulacyjną i częściami przyłączeniowymi (AWT Zielona Mławska, 8 maja 1985). W protokole wizytacji dziekańskiej z 19 marca 1988 r. widnieje następująca odpowiedź na pytanie o stan organów: „nowe, jeszcze niecałe” (AKDP, akta parafii Zielona Mławska). Według wykonanej przez pracownika firmy Tadeusza Wrzosa inskrypcji wewnątrz szafy organowej na kanale powietrznym budowę zakończono 27 maja 1988 roku. Poniżej znajduje się napis sporządzony inną ręką i informujący o ostatnim przeglądzie, który odbył się w roku 2000. Obecnie organy są w bardzo złym stanie technicznym, wyłączone z użytku liturgicznego i zastąpione instrumentem elektronicznym.

Organ mają 18 głosów, dwa manualy i pedał, trakturę pneumatyczną i wiatrownice stożkowe. Stół gry jest wolnostojący, a grający zwrócony jest twarzą do prezbiterium. Dyspozycja jest następująca:

Manual I (C–a³)	Manual II (C–a³)	Pedał (C–f¹)
Pryncypał 8'	Bourdon 8'	Subbas 16'
Holflet 8'	Salicet 8'	Oktawbas 8'
Kwintadena 8'	Rurflet 4'	Fletbas 8'
Oktawa 4'	Sesquialtera 2x	Chorałbas 4'
Flet kryty 4'	Pryncypał 2'	
Blokflet 2'	Kwinta 1½'	
Mixtura 4x	[Cymbel 3x]	

Połączenia: MII–MI; Sup.II–I; Sub.II–I; MI–Ped.; MII–Ped. Urządzenia dodatkowe: automat pedałow; wolna kombinacja; tremolo manualu II. Rejestry zbiorowe: Piano; [Tutti?].

1.6. Gostynin

Jakkolwiek pierwsze zapytania w sprawie części organowych dla tej parafii pochodzą z 1984 roku, umowę na budowę organów zawarto dwa lata później. Sprowadzono wówczas z firmy Laukhuff (AWT Gostynin, 8 października 1984) dmuchawę elektryczną wraz z elementami przyłączeniowymi, a z firmy Giesecke głosy językowe (AWT Gostynin, 9 października 1984). Dwa lata później w firmie Heuss zakupiono elektromagnes rejestrowe, prostownik i uszczelniacze do wiatrownic (AWT Gostynin 1986). Organy zostały oddane do użytku ostatecznie przed 3 listopada 1989 (AWT Gostynin 1989). Jeszcze w 1993 r. usiłowano dokompletować brakujące głosy. Świadczy o tym zachowana w archiwum firmy oferta innej wytwórni głosów językowych – Killinger (AWT Gostynin 1993). Rejestrów owych jednak do dziś nie ma w organach. W 2000 r. odbył się przegląd techniczny, konserwacja i strojenie wykonane przez budowniczego (AWT Gostynin 2000).

Organy mają realnie 35 głosów (planowane 37), trzy manuały i pedały, mechaniczną trakturę gry, elektryczną trakturę rejestrów i wiatrownice klapowo-zasuwowe. Szafa organowa jest trzykondygnacyjna. Na dolnej kondygnacji, za cokołem prospektu, znajdują się miechy. Na kondygnacji środkowej po lewej stronie sekcja manuału II z prospektową żaluzją, po prawej sekcja pedału. Na najwyższym piętrze po lewej sekcja manuału I, po prawej sekcja manuału III. Stół gry wolnostojący; grający siedzi przodem do prezbiterium. Dyspozycja jest następująca:

Il. 10. Zielona Mławska – prospekt.

Il. 11. Zielona Mławska – stół gry.

Manuał I	Manuał II	Manuał III	Pedał
Bourdon 16'	Holfflet 8'	Gedackt 8'	Pryncypałbas 16'
Pryncypał 8'	Salicet 8'	Blokflet 4'	Subbas 16'
Rurfflet 8'	Kwintadena 8'	Pryncypał 2'	Oktawbas 8'
Oktawa 4'	Pryncypał 4'	Kwinta 1½'	Flet basowy 8'
Flet kryty 4'	Rurfflet 4'	Oktawina 1'	Chorałbas 4'
Oktawa 2'	Flet leśny 2'	Cymbel 3x	Pommer 4'
Septimcornet 4x	Siflet 1'	Barpfeife 8' (brak)	Mixtura 4x
Mixtura 6x	Sesquialtera 2x		Puzon 16'
Basethorn 16'	Acuta 5x		Bombard 8'
Trompet 8'	Dulzjan 16' (brak)		
	Obój 8'		

Połączenia: II-I; III-I; III-II; I-P; II-P; III-P. Urządzenia dodatkowe: dwie wolne kombinacje; żaluzja manuału II; włącznik głosów językowych; tremolo manuału II; tremolo manuału III. Rejestr zbiorowy: Tutti.

Il. 12. Gostynin – prospekt
(fot. Paweł Adamczewski).

Il. 13. Gostynin – stół gry
(fot. Paweł Adamczewski).

1.7. Płońsk, kościół Matki Bożej Ostrobramskiej (parafia św. Maksymiliana)

Proces budowy tych organów został szczegółowo udokumentowany w zachowanym w archiwum parafialnym dzienniku proboszcza, ks. Romualda Jaworskiego. Dzięki jego zapiskom można prześledzić poszczególne etapy budowy. Pierwotnie w parafii funkcjonował kościół tymczasowy, do którego w 1982 r. Jan

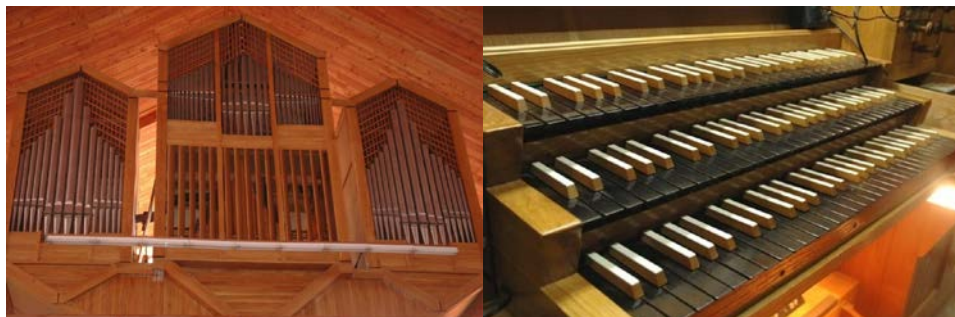
Zych z Wołomina zbudował 9-głosowe organy o trakturze pneumatycznej⁴. Właśnie temu organmistrzowi ks. Jaworski planował powierzyć budowę organów w nowym kościele, jednak wkrótce zrezygnował z tego zamiaru, gdyż – jak zapisał – „P. Zych nie robi mechanicznych, a naszą racją jest mieć trakturę mechaniczną”. Następnie prowadzono rozmowy z firmą Kamińskich, te jednak również nie przyniosły sukcesu, gdyż z powodu dużego obłożenia pracą firma ta mogła wykonać organy dopiero za cztery lata. Dlatego w 1987 roku zawarto umowę z Włodzimierzem Truszczyńskim. Dyspozycję organów ułożył sam organmistrz przy konsultacji Zygryda Koryczana, byłego organisty katedry plockiej, natomiast projekt prospektu jest wspólnym dziełem budowniczego organów i projektanta kościoła, Ignacego Bładowskiego z Płocka. Do budowy potrzebne były części zagraniczne: silnik firmy Laukhuff i wewnętrzna konstrukcja (chassis) stołu gry firmy Heuss. Ks. Jaworski w lipcu 1988 r. przebywał w Szwajcarii i Niemczech, zbierając fundusze na budowę organów. Dzięki temu udało się złożyć zamówienie na wyżej wymienione importowane części, które nadeszły w styczniu 1989 r. Dużym wysiłkiem dla parafii były cztery zagraniczne głosy językowe firmy Killinger. Ich koszt w wysokości 4000 dolarów pokryła parafianka Modesta Krysik, a przybyły one do parafii w listopadzie. Kolejne dostawy części organowych miały miejsce w lutym i maju 1990 r. W tym samym miesiącu zakład stolarski Jana Millera z Zielonki wykonywał szafę organową. Następnie, pod koniec tego miesiąca, przystąpiono do montażu organów, który na czas wakacji przerwano. W listopadzie trwało końcowe strojenie instrumentu. Poświęcenie organów odbyło się 16 grudnia 1990 r. o godzinie 15.00. Koncert inauguracyjny wykonał prof. Andrzej Chorościński z Akademii Muzycznej w Warszawie (Zarzycki 2017, 76-79). W listopadzie 2010 r. remont instrumentu przeprowadził Adam Pacholek z Dachnowa (Zarzycki 2017, 50).

Organ mają 32 głosy, trzy manualy i pedał, trakturę mechaniczną i wiatrownice klapowo-zasuwowe. Stół gry wbudowany jest centralnie w cokół szafy organowej. Dyspozycja jest następująca:

Manual I (C–g³)	Manual II (C–g³)	Manual III (C–g³)	Pedał (C–f¹)
Bourdon 16'	Flet kryty 8'	Gedackt 8'	Pryncypałbas 16'
Pryncypał 8'	Salicet 8'	Blokflet 4'	Subbas 16'
Rurflet 8'	Kwintadena 8'	Pryncypał 2'	Oktawbas 8'
Oktawa 4'	Pryncypał 4'	Kwinta 1½'	Fletbas 8'
Gemshorn 4'	Rurflet 4'	Cymbel 3x	Chorałbas 4'
Quinta 2½'	Nasard 2½'	Vox humana 8'	Mixtura 4x
Flet otwarty 2'	Superoktawa 2'		Puzon 16'
Mixtura 6x 2'	Tercja 1½'		
Trompet 8'	Mixtura 4x 1'		
	Obój 8'		

Połączenia: I–P; II–P; III–P; II–I; III–I; III–II. Urządzenia dodatkowe: żaluzja manualu II; tremolo manualu II; tremolo manualu III.

⁴ Obecnie te organy znajdują się w Koziebrodach (Zarzycki 2017, 43).

Il. 14. Płońsk – prospekt (fot. Łukasz Zarzycki). Il. 15. Płońsk – manualy (fot. Łukasz Zarzycki).

Il. 16. Płońsk – klawiatura pedałowa i dźwignie nożne (fot. Łukasz Zarzycki).

Il. 17 Płońsk – manubria (fot. Łukasz Zarzycki).

1.8. Ciechanów, kościół św. Piotra Apostoła

Budowę organów rozpoczęto w 1999 roku, a gotowy instrument poświęcono 22 kwietnia 2001 roku (Sadowski 2020, 263). Organy mają 23 głosy, dwa manualy i pedał, trakturę mechaniczną i wiatrownice klapowo-zasurowe. Za prospektem znajduje się sekcja manualu I, za nią sekcja manualu II. Po bokach stoją wiatrownice pedałowe, ale większe głosy tej sekcji (Subbas 16', Puzon 16') mieszczą się obok wiatrownic manualowych lub za nimi. System powietrzny stanowią dwa miechy magazynowe obsługiwane przez dmuchawę elektryczną. Stół gry jest wolnostojący, grający zwrócony jest twarzą do prezbiterium. Dyspozycja jest następująca:

Manual I (C–g³)

Burdon 16'
Princypał 8'
Salicjonał 8'
Flet kryty 8'
Oktawa 4'
Flet blokowy 4'
Kwinta 2 2/3'
Schwiegel 2'
Tercja 1 3/5'
Mixture 6x
Trąbka 8'

Manual II (C–g³)

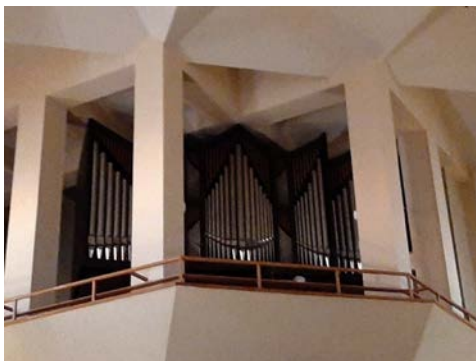
Gedakt 8'
Quintadena 8'
Flet minor 4'
Princypał 2'
Kwinta 1 1/3'
Cymbel 3x
Krummhorn 8'

Pedał (C–f¹)

Subbas 16'
Oktawbas 8'
Chorał 4'
Piccolo 2'
Puzon 16'

Połączenia: II–I; II–P; I–P. Urządzenia dodatkowe: Tremolo manuału I; Tremolo manuału II.

W archiwum organmistrza zachowało się kilka niezrealizowanych wariantów prospektu, m.in. przewidujące podział na dwie szafy organowe oraz zastosowanie drewnianych piszczałek prospektowych.

Il. 18. Ciechanów – prospekt.

Il. 19. Ciechanów – stół gry.

Il. 20. Ciechanów – niezrealizowany wariant prospektu z dwoma szafami organowymi (AWT Ciechanów).

Il. 21. Niezrealizowany wariant prospektu z piszczałkami drewnianymi (AWT Ciechanów).

2. PRZEBUDOWY ORGANÓW

2.1. Przasnysz, kościół farny

Są tu organy zbudowane w 1927 r. przez firmę braci Kamińskich z Warszawy (Łyjak 2008, 530)⁵. Oryginalnie był to 19-głosowy instrument o trakturze pneumatycznej. Dzięki temu, że na chórze zachował się pierwotny stół gry, znana jest także dyspozycja organów przed pracami Truszczyńskiego:

⁵ Chociaż Wiktor Łyjak przypisuje autorstwo instrumentu tylko jednemu z braci – Władysławowi, był to jeszcze czas, kiedy bracia działali wspólnie, a do podziału firmy doszło wiosną następnego roku (Kupińska 1998, passim).

Manual I (C-g³)

Pryncypał 8'
Burdon 16'
Fugara 8'
Gamba 8'
Dubeltflet 8'
Minorflet 4'
Oktawa 4'
Mixture 3r. 2'

Manual II (C-g³)

Salicyonał 8'
Aeolina 8'
Vox celestis 8'
Flet harmon 8'
Gedekt 8'
Dubeltflet 4'
Fugara 4'

Pedał (C-d¹)

Pryncypał bas 16'
Wiolonbas 16'
Subbas 16'
Salicet 8'

Połączenia: Połączenie m. II do I; Połączenie man I do ped.; Połączenie man. II do ped.; Super oct. man I; Sub oct man II do I. Urządzenia dodatkowe: Automat pedałow; Wiatr; Tremolo manualu I; Tremolo manualu II; Crescendo. Rejestry zbiorowe: Piano; Mezzoforte; Forte; Tutti.

Il. 22. Przasnysz – dawny stół gry.

Il. 23. Przasnysz – schemat crescendo w dawnym stole gry.

W 1982 r. Włodzimierz Truszczyński dokonał przebudowy instrumentu. Dyspozycję powiększono do 22 głosów. Wstawiono nowy stół gry, a trakturę zmieniowano na elektropneumatyczną (Narodowy Instytut Dziedzictwa 1986). Rozbudowane organy poświęcono 24 października tegoż roku (Szymanowicz 2012, 394). Zapewne w związku z upływem dziesięcioletniego okresu gwarancji w 1993 r. zakład Truszczyńskiego dokonał przeglądu i niezbędnych napraw (AWT Przasnysz).

Organy mają obecnie 22 głosy, trakturę elektropneumatyczną, wiatrownice stożkowe, jeden miech magazynowy z napędem elektrycznym. Stół gry jest wolnostojący – grający siedzi twarzą do prezbiterium. Dyspozycja jest następująca:

Manual I (C-g³)

Bourdon 16'
Pryncypał 8'
Gamba 8'
Dublet 8'
Oktawa 4'
Flet minor 4'
Szpicflet 2'
Mixture 3 ch.

Manual II (C-g³)

Flet harmon 8'
Salicet 8'
[Vox cpelestis 8']⁶
Blokflet 4'
Sesqui altera 2 ch
Pryncypał 2'
Kwinta 1½'
Cymbel 3 ch
Gedackt 8'

Pedał (C-d¹)

Violon 16'
Subbas 16'
Pryncypał bas 8'
Kryty 8'
Oktawbas 4'

⁶ Brak manubrium. Uzupełniono za kartą ewidencyjną zabytku.

Połączenia: II–I; Super I; Super II–I; Super II; I–P; II–P. Urządzenia dodatkowe: automat pedałowy; dwie wolne kombinacje; crescendo; tremolo manuału II. Rejestr zbiorowy: Tutti.

Il. 24. Przasnysz – prospekt
(fot. Klaudiusz Bieńko).

Il. 25. Przasnysz – stół gry.

2.2. Szczutowo

W 1995 r. firma Truszczyńskiego przeprowadziła remont i konserwację tamtejszych organów mechanicznych 9-głosowych, zbudowanych prawdopodobnie przez Bogumiła Bynerta z Rypina (Łyjak 2008, 556). Dokonano wymiany zużytych części, m.in. miecha i traktury manuału, a także powiększono instrument o sekcję pedał z głosem Subbas 16' (AWT Szczutowo). Instrument po remoncie poświęcił bp Roman Marcinkowski 11 czerwca 1995 roku. Zakres prac był tak duży, że przy tej okazji napisano błędnie o nowych organach (Szymanowicz 2012, 396).

3. NIEZREALIZOWANE PROJEKTY

3.1. Biezuń

W 1988 r. firma sporządziła kilka projektów dyspozycji dla mających powstać 14-głosowych organów o trakturze pneumatycznej (AWT Biezuń). Nie zostały one wykonane. Dopiero w 2005 r. nowy, 12-głosowy instrument o trakturze elektropneumatycznej zbudował Tomasz Nagalski z Warszawy (Sadowski 2020, 263), wykorzystując prospekt po dawnych organach Stanisława Przybyłowicza z 1866 roku (Łyjak 2008, 428).

Dyspozycja – wariant I

Manuał I (C–a³)

Pryncypał 8'
Durflet [sic!] 8'
Oktawa 4'
Flet kryty 4'
Flet leśny 2'
Mixture 4x

Manuał II (C–a³)

Bourdon 8'
Blokflet 4'
Pryncypał 2'
Kwinta 1½'
Cymbel 3x

Pedał (C–f¹)

Subbas 16'
Fletbas 8'
Oktawbas 4'

Połączenia: II–I; Sub. II–I; I–P; II–P. Urządzenia dodatkowe: wolna kombinacja; tremolo manuału II. Rejestry zbiorowe: Piano, Forte.

Dyspozycja – wariant II**Manual I (C–a³)**

Pryncypał 8'
 Holflet 8'
 Oktawa 4'
 Flet kryty 4'
 Quarton 2x
 Mixtura 4x

Manual II (C–a³)

Bourdon 8'
 Rurflet 4'
 Pryncypał 2'
 Kwinta 1½'
 Cymbel 3x

Pedał (C–f¹)

Subbas 16'
 Fletbas 8'
 Oktawbas 4'

Połączenia: II–I; Sub. II–I; Sup. II–I; I–P; II–P. Urządzenia dodatkowe i rejestry zbiorowe – jak wyżej.

Dyspozycja – wariant III**Pedał**

jak w wariantcie I

Manual I

Pryncypał 8'
 Rurflet 8'
 Salicet 8'
 Oktawa 4'
 Flet kryty 4' lub Nasard 2½'
 Mixtura 5x 2'

Manual II

jak w wariantcie I

Dyspozycja – wariant IV**Manual I**

Rurflet 8'
 Salicet 8'
 Oktawa 4'
 Flet kryty 4'
 Sesquialtera 2x
 Oktawa 2'
 Mixtura 4x 1½'

Manual II

jak w wariantcie I

Pedał

Subbas 16'
 Oktawbas 8'

Dyspozycja – wariant V**Manual I (C–a³)**

Pryncypał 8'
 Holflet 8'
 Oktawa 4'
 Flet kryty 4'
 Gemshorn 2'
 Mixtura 5x 2'

Manual II (C–a³)

Bourdon 8'
 Salicet 8'
 Bloklet 4'
 Sesquialtera 2x
 Pryncypał 2'
 Cymbel 3x

Pedał (C–f¹)

Subbas 16'
 Okt. Drewn 8'

3.2. Ostrowite Rypińskie

Prawdopodobnie w latach 80. XX w. Włodzimierz Truszczyński prowadził rozmowy w sprawie budowy organów do tamtejszego nowo zbudowanego kościoła. Świadczy o tym zachowany w archiwum firmy projekt prospektu oraz kilka wariantów dyspozycji liczących od 12 do 17 głosów. Według nich organy miały mieć trakturę mechaniczną (AWT Ostrowite). Instrument nie został wykonany. Do dziś w kościele w Ostrowitem nie ma organów.

Dyspozycja – wariant I (15 głosów)**Manual I**

Bourdon 16'
 Pryncypał 8'
 Rurflet 8'
 Salicet 8'
 Oktawa 4'
 Nasard 2⅔'
 Mixtura 5x

Manual II

Flet kryty 8'
 Blokflet 4'
 Pryncypał 2'
 Kwinta 1⅓'
 Cymbel 3x

Pedał

Subbas 16'
 Fletbas 8'
 Oktawa 4'

Dyspozycja – wariant II (16 głosów)**Manual I**

Bourdon 16'
 Pryncypał 8'
 Rurflet 8'
 Salicet 8'
 Oktawa 4'
 Flet kryty 4'
 Flet leśny 2'
 Mixtura 5x

Manual II

Flet kryty 8'
 Blokflet 4'
 Pryncypał 2'
 Sesquialtera 2x
 Cymbel 3x

Pedał

Subbas 16'
 Oktawa 8'
 Fletbas 8'

Dyspozycja – wariant III (14 głosów)**Manual I**

Bourdon 16'
 Rurflet 8'
 Salicet 8'
 Pryncypał 4'
 Nasard 2⅔'
 Mixtura 5x

Manual II

Gedackt 8'
 Blokflet 4'
 Oktawa 2'
 Kwinta 1⅓'
 Cymbel 3x

Pedał

Subbas 16'
 Fletbas 8'
 Oktawa 4'

Dyspozycja – wariant IV (12 głosów)**Manual I (C–a³)**

Pryncypał 8'
 Holflet 8'
 Oktawa 4'
 Flet kryty 4'
 Mixtura 5x

Manual II (C–a³)

Bourdon 8'
 Rurflet 4'
 Oktawa 2'
 Kwinta 1⅓'
 Cymbel 3x

Pedał (C–f¹)

Subbas 16'
 Fletbas 8'

Dyspozycja – wariant V (17 głosów)**Manual I**

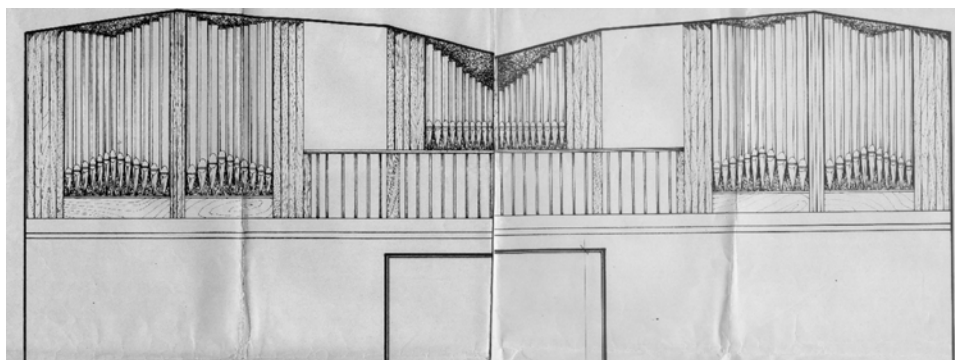
Bourdon 16'
 Pryncypał 8'
 Rurflet 8'
 Salicet 8'
 Oktawa 4'
 Bachflet 4'
 Sesquialtera 2x
 Flet otwarty 2'
 Mixtura 5x

Manual II

Flet kryty 8'
 Blokflet 4'
 Pryncypał 2'
 Kwinta 1 1/3'
 Cymbel 3x

Pedał

Subbas 16'
 Fletbas 8'
 Oktawbas 4'

Il. 26. Ostrowite Rypińskie – projekt prospektu organowego (AWT Ostrowite).

4. ANALIZA DYSPOZYCJI

Patrząc na powyższe dyspozycje organów, można wyróżnić trzy główne okresy, na jakie można umownie podzielić działalność organmistrzowską Włodzimierza Truszczyńskiego. W fazie pierwszej, od rozpoczęcia samodzielnej działalności w 1965 r. do ok. 1980 r., organmistrz budował instrumenty o trakturze pneumatycznej i elektropneumatycznej. Charakterystyczne dla tego etapu głosy to Holflet 8', Bachflet 4', Kwintadena 8' lub 16', które pojawiają się w niemal każdym instrumencie. Często występuje też Oktawina 1' (np. Rypin). Sekcja manualu II oparta jest zazwyczaj na Pryncypale 4'. W fazie następnej, która trwała przez lata 80. i 90. XX wieku, powstawały przeważnie instrumenty mechaniczne. Dotychczasowy zestaw głosów fletowych ustępuje miejsca innemu. W prawie każdym instrumencie pojawiały się głosy takie, jak Rurflet 8', Flet kryty 4', Blokflet 4', Gemshorn 2', a sekcja manualu II oparta była na Pryncypale 2'. Wreszcie w ostatnim, schyłkowym okresie działalności, który trwał w latach 2000-2006, organmistrz wydawał się otwarty na różne prądy brzmieniowe, z którymi eksperymentował. Dyspozycji organów budowanych w tej fazie nie łączy żadna myśl przewodnia i występują między nimi duże różnice. Ten okres w diecezji płockiej reprezentuje instrument w Ciechanowie.

ZAKOŃCZENIE

W diecezji płockiej występują wszystkie typy organów budowanych przez Włodzimierza Truszczyńskiego: od najmniej okazałych, pneumatycznych, przez elektropneumatyczne, aż po mechaniczne, wykonywane z użyciem importowanych podzespołów. W tej ostatniej grupie znajdują się dwa duże instrumenty – w Gostyninie i w Płońsku – które pod warunkiem dobrego utrzymania nadają się do wykonywania szerokiego repertuaru koncertowego. Oprócz wzniesienia ośmiu nowych instrumentów Truszczyński wykonał dwie przebudowy i planował zbudować jeszcze dwa instrumenty w diecezji płockiej. Z dzisiejszej perspektywy należy uznać, że decyzja o przebudowie organów w Przasnyszu była niefortunna, gdyż oryginalnie był to wartościowy późnoromantyczny instrument, a przebudowa doprowadziła do zatarcia jego cech stylowych. Chociaż diecezja płocka nigdy nie była dla Włodzimierza Truszczyńskiego głównym rynkiem zbytu, pozostawił on jednak wyraźny ślad w jej krajobrazie organowym. Widać jednak, że swoją działalność w tym biskupstwie koncentrował on w miastach, zwłaszcza w powiatowych, gdzie powstało aż 5 z 8 nowych instrumentów i miała miejsce jedna przebudowa, zaś tylko 2 nowe instrumenty (oba najskromniejszej jak na Truszczyńskiego konstrukcji, z trakturą pneumatyczną) i jedną przebudowę wykonano na terenach wiejskich. Przypuszczalnie tylko duże i zamożne parafie miejskie mogły ponieść niemałe koszty prac organmistrzowskich związanych z wzniesieniem okazałych organów.

BIBLIOGRAFIA:

- Archiwum firmy Włodzimierza Truszczyńskiego w Warszawie (dalej: AWT),teczka Biezuń, projekty dyspozycji organów w Bieguniu z 1988 r.
AWT,teczka Gostynin, rachunek wystawiony przez firmę Laukhuff 8 października 1984 r.
AWT,teczka Gostynin, rachunek wystawiony przez firmę Giesecke 9 października 1984 r.
AWT,teczka Gostynin, rachunek wystawiony przez firmę Heuss 29 kwietnia 1986 r.
AWT,teczka Gostynin, oferta firmy Kilinger z 26 marca 1993 r.
AWT,teczka Gostynin, pismo parafii Gostynin do Rzemieślniczej Spółdzielni „Spójnia Wawer” w Warszawie z 3 października 1989 r.
AWT,teczka Gostynin, opis prac wykonanych w czasie przeglądu z 24 maja 2000 r.
AWT,teczka Obrót, *Planowany obrót 1987 r*
AWT,teczka Ostrowite, projekty dyspozycji organów w Ostrowitem
AWT,teczka Przasnysz, *Sprawozdanie z wykonania robót organowych w czasie remontu instrumentu znajdującego się w kościele Farnym parafii Rzymsko-Katolickiej w Przasnyszu [sic!] z 10 grudnia 1993 r.*
AWT,teczka Rachunki 1978, *Rachunek nr 7 z 10 lipca 1978.*
AWT,teczka Szczutowo, *Kosztorys na wykonanie rekonstrukcji i konserwacji zabyt-*

- kowych organów mechanicznych znajdujących się w kościele Rzymsko-Katolickim Św. Marii Magdaleny w Szczutowie z 24 października 1994 r.*
- AWT,teczka Zielona Mławska, dyspozycja organów z 25 lutego 1985 r.
- AWT,teczka Zielona Mławska, list Włodzimierza Truszczyńskiego do proboszcza parafii Zielona Mławska z 15 maja 1986 r.
- AWT,teczka Zielona Mławska, rachunek wystawiony przez firmę Laukhuff 8 maja 1985 r.
- Archiwum kurii diecezjalnej płockiej (dalej: AKDP), akta parafii Rypin, pismo Wydziału ds. artystyczno-budowlanych kurii diecezjalnej płockiej z 25 lutego 1978 r.
- AKDP, akta parafii św. Benedykta w Sierpcu, protokół wizytacji dziekańskiej z 1992 r.
- AKDP, akta parafii Szwelice, odręczna notatka [brak daty].
- AKDP, akta parafii Zielona Mławska, protokół wizytacji dziekańskiej z 19 marca 1988 r.
- Bieńko, Klaudiusz. 2012. *Budownictwo organowe Włodzimierza Truszczyńskiego w archidiecezji warszawskiej. Dzieje zakładu organmistrzowskiego i specyfika instrumentów*. Warszawa: Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego (praca magisterska).
- Bieńko, Klaudiusz. 2013. Działalność organmistrzowska Włodzimierza Truszczyńskiego. *Seminare*, 34, 367-385.
- Król, Stefan. 1989. *Struktura brzmienia organów firmy Stefana Truszczyńskiego zbudowanych w latach 1935-1965*. Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski (praca magisterska).
- Łyjak, Wiktor Zygmunt. 2005. *Organy na Mazowszu w diecezji płockiej od XIV wieku do 1818 roku*. Płock: Towarzystwo Naukowe Płockie.
- Łyjak, Wiktor Zygmunt. 2008. *Organy na Mazowszu w diecezji płockiej od 1818 do 1925 roku*. Płock: Towarzystwo Naukowe Płockie.
- Narodowy Instytut Dziedzictwa, karta ewidencyjna organów w kościele farnym w Przasnyszu, opr. Wiktor Łyjak 1986.
- Pisarski, Krzysztof. 2017. *Kościół św. Jana Chrzciciela Janowo (warmińsko-mazurskie)*. Dostęp: 7.02.2017. <https://musicamsacram.pl/instrumenty/opis/336-Janowo-Kosciol-sw-Jana-Chrzciciela>.
- Pyrzyński, Michał. 2017. *Organy w powiecie mławskim po 1945 roku*. Warszawa: Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina (praca magisterska).
- Sadowski, Marcin. 2020. *Muzyka kościelna w diecezji płockiej po Soborze Watykańskim II. Studium liturgiczne*. Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II (praca doktorska).
- Szymanowicz, Maria. 2012. Wzmianki o organach w „Miesięczniku Pastorskim Płockim” z lat 1946-2009. W: *Studia Organologica*, t. 4, red. Maria Szymanowicz, 387-397. Lublin: Polihymnia.
- Zarzycki, Łukasz. 2017. *Budownictwo organowe w powiecie płońskim w latach 1925-2015*. Warszawa: Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina (praca magisterska).